

a hangokat. Nem jelöli tovább a könyv a magyar nevekben az ü és ö hangok hosszúságát (Györ [dér] c. Ráb.../srov. Borsosgyör, Kisgyör aj./ stb.). Mintegy harminc névcikk található, amely magyar vagy magyar vonatkozású helynevet magyaráz. Ha ezzel összehasonlítjuk a hatvanöt csehszlovákiai helynévvel foglalkozó szöveget, meg lehetünk elégedve a magyar nevek arányával.

Ez a könyv mindenképpen sokat jelent a helynevek etimológiájának népszerűsítésében. Az utóbbi időben több ilyen témájú könyv vagy szótár szerkesztésén, írásán folynak a munkálatok. Nagy elismerést érdemel a cseh szerzők úttörő kezdeményezése és kiváló eredménye.

BREDÁR ÉVA

PENAVIN OLGA — MATJEVICS LAJOS: Szabadka és környéke földrajzi neveinek adattára. /Nyelvészeti Füzetek. Névtudományi Sorozat. Vajdaság helységeinek földrajzi nevei 2./ Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete. Újvidék, 1976. 333 p.

Mivel a Névtani Értesítő olvasói már megismerkedhettek az újvidéki Hungarológiai Intézet névtudományi sorozatának előzményeivel (NÉ. 1, 51—4), a szabadkai adattár ismertetőjében inkább az adott tájegység, a lakosság, valamint a névtípusok és nyelvi anyaguk sajátos összefüggéseiből eredő egyedi vonásokkal kívánok foglalkozni, még pedig elsősorban azokkal, amelyek a szinkrón névkutatás általános problematikáját is érintik.

A szerzők igen tekintélyes számú (141) adatközlő segítségével és 28 gyűjtőt, ellenőrzőt mozgósítva gyűjtötték össze a szabadkai kommuna 14 községének: Bácsszőlős (Bački Vinogradi), Bajmok (Bajmok), Békova (Bikovo), Csantavér (Čantavir), Györgyén (Đurđin), Hajdújárás (Hajdukovo), Kelebia (Kelebijsa), Kisbosznia (Mala Bosna), Ludas (Ludaš), Meggyes (Višnjevac), Nagyfény (Žednik), Palics (Palič), Szabadka (Subotica) és Tavankút (Tavankut) hely-

neveit. Az igen nagy kiterjedésű közigazgatási egység térszínformája, vízrajza alföldi viszonylatban eléggé változatos, és amint a bevezetésből kiderül, 146 773 lakosa 22 nemzetiséget képvisel — az egész Jugoszláviát kicsiben. Ezt a sokféle színt és tényezőt a névállomány is híven tükrözi. Külön is elismeréssel kell szólnunk a magyar alakokkal együtt közölt szerbhorvát nevekről, amelyek ebben a kötetben jelentek meg először, s a szerbhorvát nyelvű földolgozásra, kutatásra is ösztönzően hatnak.

Az adattár általános jellemzője, sőt úgy is mondhatjuk: szerkesztési elve a szakembereknél jóval szélesebb közönséghez szólás igénye. A nevekhez fűzött magyarázatok egyszerűek, szűkszavúak, és a földolgozást jóval tömörebbé tevő rövidítéseket vagy a névalakok nélküli ragozást (hol, honnan, hová kérdésekre való toldalékolást) ezért nem alkalmazták a közéteveők. Az ilyen szándékot méltányolnunk kell, hiszen tudjuk, a névtudomány népszerűsítésében még mindenütt sok a tennivaló.

Sok érdekes adalékot találunk a településenként tagolt anyagot bevezető helytörténeti jellemzésekben, a jelentős múlttal rendelkező községeknél történelmi jeleket is, az újabbaknál pedig főleg a népességre, gazdasági életre vonatkozókat, de mindenképpen olyanokat, amelyeket így együtt sehol sem találni meg. Hangulatosak a helynevekhez fűződő népetimológiák (Csantavér, Békova stb.). Ludas bemutatását pedig széppé teszi a tavat leíró szemelvény Vajda János 1883-ban írt cikkéből.

Valamennyi névcikk külön sorban a köznyelvi vagy köznyelviessített alakokkal kezdődik, majd a nyelvjárási ejtést tükröző változatok, utána a hivatalos nevek, végül pedig a szerbhorvát népies alakok következnek. A köznyelvi alakok szerepeltetésére nem találunk egyértelmű állásfoglalást a szakirodalomban. Kétségtelen, hogy sokszor fiktív, a köznévi elemek köznyelvivé változtatott variánsairól van szó, olyanokról, amelyekkel a névalkotó és használó közösség soha sem él, s rekonstruálásukat is igen nehéz következetesen elvégezni, mint a valószínű tájszavaknál és más sajátosságos nyelvjárási alakulatoknál. Pl. Buki (19) bukás jelentéssel, Gledics út (22) a gledicsia helyett stb. A szerzők ilyen esetekben — szerintem igen helyesen — nem voltak közlési elvükhöz hívek, s talán ez még vitathatóbb a német eredetű

nevek némelyikénél. Pl. Pfajfer-malom (48) a Pfeifer helyett, Séfer-dűlő (49) eredetileg Säfer. Az utóbbiak kivételek a Weiner utcája (53), Niederholzer-szállás (47) típusú alakok kúlnyomó többségéhez képest. Tovább bonyolítja a kérdést, hogy ezen köznyelvi alakok mellett még külön magyar hivatalos alak is állhat, például az utcaneveknél, más esetekben pedig a szerbhorvát népi vagy hivatalos alak áll vezérszóként. A magyar alak hiányának több oka lehet. 1. A névben szerbhorvát személynév szerepel. Pl. Puzić-negyed (56), Žužić-tanya (161); 2. Egy szűkebb terület lakossága vagy szerb vagy horvát nemzetiségű, s magyar alak ki sem alakult. Pl. Četkovičev salaš (160), Gajičev most (156); 3. Csak a szerbhorvát hivatalos alak él, magyar alak nem alakult ki. Pl. Vuka Karadžića ulica (53), Nova Brazda (102) termelőszövetkezet neve. 4. A magyar névhasználók nyelvébe alakí tükrözésként szivárgott be a szerbhorvát szó. Pl. Uprava (52) 'igazgatóság', Opština (131) 'községi képviselőtestület, tanácsháza'.

Hol a határ az élő, illetőleg kihalóban levő vagy kihalt nevek, névváltozatok között? Ezt a minden szinkrón adattárnál fölmerülő, a válogatást és a szerkesztést is befolyásoló kérdést nem tisztázta még megnyugtatóan a szakirodalom. A szabadkai kötet a lehető legteljesebben próbálja megvalósítani a szinkrónia elvét, de az érintett területről már meg is jelent egy történelmi szempontú gyűjtemény. (SZEKERES LÁSZLÓ, Szabadkai helynevek.) Érhető tehát, hogy a közzétevők nem térnek ki a néveredeztetésre és egyéb kommentárookra. Nem szólnak hozzá az Üzenet című folyóiratban néhány éve lezajlott, a Szabadka helynévről szóló vitához, nem magyarázzák a Demer-kapu-völgy (100), az Erdőkapu (110) stb. nevet.

Az élő névalak és a ma is létező térszínforma vagy tereptárgy jelenidejű egységét azonban nem minden névcikkben találjuk meg, A Pesty Frigyes-féle kéziratos gyűjtemény nevei helymeghatározás nélkül is bekerültek az adattárba, noha egy részük ma már ismeretlen. Pl. Körös erdői irtvány (239), Fekete csárda (216), Czrni hát (208) stb. Természetesen ezek közlése szükséges és hasznos, hiszen egyébként eléggé nehezen hozzáférhető adatokról van szó.

A nevek kihalására különben egyes utalások is figyelmeztetnek. Pl. Sár utca...Régen folyó utcának is nevezték, de ez a név már kihalt (89) stb. Sokszor ezek a régi nevek meg sem jelennek címszóként.

Néhol talán elkelve egy kissé nagyobb távlatú vizsgálat, például a ma már népi, de egykor hivatalos utcaneveknél. Pl. Széchenyi utca (50), Bárány utca (201), Erzsébet utca (215) stb. A névtárak adalékaként igen hasznos lenne az utcanevek összehasonlító táblázata a századfordulótól napjainkig.

A fölvetett kérdésektől függetlenül jelentős művel gazdagodott a vajdasági névtudományi sorozat, amelynek nagy arányai, sokoldalú eredményei kötetről kötetre egyre világosabban látszanak. Már most térbeli, tipológiai összefüggéseikben szemlélhetünk olyan földrajzi neveket, amelyeket az izolált gyűjtés egyedinek, csak az adott tájon előfordulónak vélt. Ilyenek a települések egész sorában fölbukkanó Bánomkert, Bánkert, Budzsák, Koplaló, Kukucska stb. Mindegyik a népi magyarázatokon túl történelmi, gazdaság- vagy művelődéstörténeti vonatkozásokat sejtet, amelyek földerítése az ezután meginduló földolgozó munkákra vár.

PAPP GYÖRGY

Szövegközlések PESTY FRIGYES helynévtárából

„A már országos mozgalommá nőtt földrajzinév-gyűjtés minden országrészben — megyében vagy városban — szükségessé tette a múlt század hatvanas éveiben PESTY FRIGYES akadémiai tag iránításával összeállított helynévtár-kéziratok tanulmányozását is. Az eddig megjelent, vagy már megjelenésre váró földrajzinév-kötetek közül is a PESTY-féle névanyagot... tanulmányozása közben nyilvánvalóvá vált, hogy ez a gyűjtemény tekintélyes mennyiségben tartalmaz olyan adatokat, amelyek a tervezett földrajzinév-kötetekbe már nem férnek bele, a napjainkban egyre élénkebb helytörténeti kutatásban azonban nélkülözhetetlenek, — ugyanakkor nehezen hozzáférhetők.” Ezekkel a mondatokkal kezdődik a Jász-kunság teljes kéziratos anyagát közzé tevő vaskos kötet (Pesty Frigyes kéziratos helynévtárából. I. Jász-kunság. Közzéteszi BOGNÁR ANDRÁS. Kiadja a Katona